

Dil Nasıl

Şekillendirir?

- Cüneyt Sinan SEVİ

Dil, insanların kullanabileceği en güçlü araçlardan biridir. Bize iletişim kurma, kavramları ve nesneleri tanımlama yeteneği kazandırır.

Peki, ya dil olmasaydı? Birbirimizi nasıl anlayabilirdik? Bir bebeğin ihtiyacını anlatabilmek için ağladığını düşünün... Şimdi de hepimizin bunu yapmak zorunda olduğunu hayal edin.

Hepimiz dilin insanlar için ne kadar önemli olduğunu biliyoruz.

Ama hiç gerçekten düşündünüz mü? Belki de dil, sandığımızdan bile daha önemli. Şimdi size küçük bir görev vermek istiyorum.

Gönüllü var mı? Utanmayın, sadece basit bir görev. Tamam, şimdi gözlerinizi kapatın ve doğunun nerede olduğunu gösterin. Zor, değil mi?

Ama ya size bunu hiç düşünmeden yapabilen bir topluluk olduğunu söylesem? Onlar Kuuk Thaayorre halkıdır.

Avustralya'da yaşayan bu yerli topluluk, gibi "sağ" ve "sol" kelimeleri kullanmaz.

Onlar için her şey ana yönlerle ifade edilir: kuzey, güney, doğu ve batı.

Onların dilinde "Merhaba" demek bile yönle ilgilidir:

"Hangi yöne gidiyorsun?"

Böyle bir dili konuşarak büyüyen insanlar, çevrelerine karşı çok daha duyarlı olur ve bulundukları yeri sezgisel olarak daha iyi anlayabilirler.

Çünkü yaşadıkları zorlu doğa koşulları, onların bu yeteneği geliştirmesini sağlamıştır.

Diller, renkleri nasıl böldükleri konusunda da farklılık gösterir.

Bazı dillerde birçok renk için ayrı kelimeler varken, bazı diller sadece "açık" ve "koyu" gibi temel ayrımlarla yetinir.

Dahası, renklerin nasıl tanımlandığı bile dilden dile değişir. Örneğin, İngilizcede "mavi" dediğimizde, bu kelime tüm mavi tonlarını kapsar.

Ama Rusçada tek bir "mavi" kelimesi yoktur. Bunun yerine; "goluboy" (açık mavi) ve "siniy" (koyu mavi) olarak ayrılır. Yani, Rusça konuşan biri için bu iki renk baştan beri farklı şeylerdir.

Peki, bu onların dünyayı algılayışını etkiler mi? Evet! Yapılan araştırmalara göre, Rusça konuşan insanlar, açık ve koyu maviyi İngilizce konuşanlardan çok daha hızlı ayırt eder.

Çünkü dilleri gereği, doğduklarından beri bu ayrımı yapmak zorundadırlar

Hatta işin ilginç yanı, bu fark beyin taramalarında bile görülebiliyor!

Renkler yavaşça açık maviden koyu maviye geçtiğinde, Rusça konuşanların beyinleri tepki veriyor – çünkü onların dili, bu geçişi önemli bir değişiklik olarak görüyor.

Ama İngilizce konuşanlarda böyle bir tepki oluşmuyor. Çünkü onlar için "mavi" hâlâ mavidir", kategorik bir değişiklik yaşanmamaktadır.

Yani, yalnızca konuştuğumuz dilin bile, dünyayı nasıl gördüğümüzü değiştirebildiğini düşünmek gerçekten inanılmaz!

Diller, bunun gibi pek çok farklılık gösterir. Mesela, birçok dilde gramatik cinsiyet bulunur.

Yani, isimler genellikle eril veya dişil olarak sınıflandırılır. Ancak Türkçe böyle bir dil değildir. Bizim dilimizde nesnelerin bir cinsiyeti yoktur.

Tam tersine bazı dillerde bu sistemin kullanımı yaygındır. Üstelik aynı nesne, farklı dillerde farklı cinsiyetlerde olabilir.

Mesela, Almanca'da güneş dişilken, İspanyolca'da erildir. Ay ise tam tersidir. Peki, bu gerçekten insanların düşünme biçimini etkileyebilir mi?

Kesinlikle!

Araştırmalara göre, konuşulan dil, insanların nesneleri nasıl algıladığını şekillendirebilir.

Örneğin, Almanca ve İspanyolca konuşan insanlara "köprü" kelimesini tanımlamaları istendiğinde, ilginç bir sonuç ortaya çıkıyor.

Almanca'da köprü dişil bir kelime olduğu için, "güzel", "zarif", "estetik" gibi kadınsı çağrışımlar yapan kelimelerle tanımlanıyor.

Öte yandan, İspanyolcada köprü eril olduğundan, İspanyolca konuşanlar köprüleri "güçlü", "dayanıklı", "uzun" gibi erkeksi çağrışımları olan kelimelerle tanımlıyor.

Bu da gösteriyor ki, konuştuğumuz dil, nesneleri nasıl algıladığımızı ve onlara nasıl anlam yüklediğimizi bile etkileyebilir.

Diller, olayları nasıl tanımladıkları konusunda da büyük farklılıklar gösterir. Örneğin, bir kaza anını ele alalım.

İngilizcede "O tabağı kırdı." demek tamamen normaldir. Ama İspanyolca gibi bir dilde, insanlar "Tabak kırıldı." demeye daha yatkındır.

Bunun gibi dillerde bir kaza yaşanmışsa, birini doğrudan suçlamak yerine olayın kendisine odaklanılır.

Hatta İngilizcede "Ben kolumu kırdım." diyebilirsiniz.
Ama birçok dilde böyle bir cümle saçma olurdu!
Çünkü kulağa "Bunu bilerek ve isteyerek yaptım."
gibi gelir.

Eğer gerçekten kendi kolunu bilerek kırmadıysan

 ki umarım böyle bir şey yapmazsın! – farklı bir yapı kullanman gerekirdi.

Bu dil farklarının çok önemli sonuçları olabilir. İnsanlar, konuştukları dile bağlı olarak farklı detaylara odaklanırlar.

Mesela, bir deney yapılıyor: İnsanlara, birinin yanlışlıkla bir vazoyu kırdığı bir sahne izletiliyor. Sonuçlar şaşırtıcı!

İngilizce konuşanlar, vazoyu kimin kırdığını hatırlamaya daha yatkın. Çünkü dilleri gereği, olayı "O vazoyu kırdı." şeklinde düşünmeye alışkınlar.

Öte yandan, İspanyolca konuşanlar, kimin kırdığını değil, olayın bir kaza olduğunu daha net hatırlıyor.
Onlar için niyet ve olayın nasıl geliştiği daha önemli.
Peki, bu ne anlama geliyor?

Tanık ifadeleri gibi kritik durumlarda, dilin adalet anlayışımızı bile etkileyebileceği anlamına geliyor! Eğer birine "O vazoyu kırdı." derseniz, kişi daha suçlu görünür. Ama "Vazo kırıldı." derseniz, kazaya daha tarafsız bakabilirsiniz.

Yani, sadece hangi dili konuştuğumuz bile, olayları nasıl yorumladığımızı ve suçlamalarımızı nasıl yönlendirdiğimizi belirleyebiliyor.

Bugün size, konuştuğumuz dilin düşünme biçimimizi nasıl şekillendirdiğini bir kaç örnek ile göstermeye çalıştım..

Şimdi... Dil çeşitliliğinin güzelliği, insan zihninin ne kadar yaratıcı ve esnek olduğunu göstermesidir. İnsanlık yalnızca bir dil değil, 7.000 farklı dil icat etti. Ama trajik olan ne biliyormusunuz? Her hafta bir dil yok oluyor.

Ve bazı tahminlere göre, önümüzdeki yüzyılda dünya dillerinin yarısı kaybolmuş olacak. Bu yüzden, size şu son düşünceyle veda etmek istiyorum:

Bugün farklı diller konuşan insanların farklı düşündüğünü söyledim. Ama aslında bu, başkalarının nasıl düşündüğüyle ilgili değil...

Bu, sizin nasıl düşündüğünüzle ilgili. Konuştuğunuz dil, düşünme biçiminizi şekillendiriyor.

Ve bu da size şu soruları sorma fırsatı veriyor:

Neden böyle düşünüyorum?

Daha farklı düşünebilir miyim?

Hangi düşünceleri yaratmak istiyorum?

Çünkü dil sadece kelimelerden ibaret değil. Dil, dünyayı anlama biçimimizdir.

Teşekkür ederim.